

ANDRUSHKEVICH F. G. To the problem of upgrading education of future teachers of Ukraine and Poland.

The article presents the experience in harnessing the potential of educational measurement to improve the quality of professional education of future teachers. The results obtained stated that tasks in the test form can and should become the main means of training future professionals. The main directions of the national priorities Ukrainian innovations and their importance for the Polish education system, as well as cooperation opportunities in these sectors of the Ukrainian and Polish teachers.

Keywords: a task is in a test form, quality of education, pedagogical measurings, system of education, future teachers.

Антонець Н. Б.
Національна академія педагогічних наук України

**“... ВОЗМОЖНО БОЛЬШЕЕ ВНИМАНИЕ
К ИНДИВИДУАЛЬНОСТИ КАЖДОГО...”: РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ ПРО
ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ ПІДХІД У КИЇВСЬКІЙ ПРИВАТНІЙ ЧОЛОВІЧІЙ
ГІМНАЗІЇ В. НАУМЕНКА (1905–1913)**

У статті розглянуто діяльність однієї з найцікавіших середніх шкіл дореволюційного Києва – Приватної чоловічої гімназії Володимира Науменка (1905–1913). Головна увага зосереджується на висвітленні досвіду цього навчального закладу у реалізації ідей про індивідуальний підхід до учнів.

Ключові слова: приватна освіта, Приватна чоловіча гімназія В. Науменка, індивідуальний підхід до учнів, диференційований підхід до змісту освіти.

Одним із новітніх явищ в освітньому просторі України протягом останнього 20-річчя була поява приватних навчальних закладів. Проте, як показало життя, успішне функціонування такого типу шкіл – дуже складна справа, що залежить від багатьох чинників. Тому разом із помітним скороченням кількості новостворених недержавних гімназій значно зменшився і оптимізм стосовно їх діяльності.

Безумовно, сучасна царина приватної освіти в Україні перебувала б у зовсім іншому стані, якщо на початку ХХ ст. примусово не перервався б її природний, еволюційний розвиток. Однак фантазії на тему втрачених можливостей непродуктивні, врахування ж досвіду попередників або хоча б його знання завжди є корисним для того, хто починає нову справу.

На рубежі ХІХ та ХХ ст. стрімкий розвиток промисловості та сільського господарства, а відтак різке зростання попиту на освічену та кваліфіковану робочу силу в Російській імперії увійшло у протиріччя, по-перше, із бюрократизованим керівництвом державною системою освіти, по-друге, з хронічним браком коштів для подальшого розвитку цієї системи. До логічних наслідків такої ситуації відноситься тодішнє значне збільшення мережі приватних (тобто таких, які належали окремій особі або особам, а не державі чи суспільству) середніх навчальних закладів.

Інтенсивні процеси виникнення приватних шкіл були характерні і для дореволюційного Києва. Особливо активно збільшувалася кількість жіночих освітніх закладів, які виникали завдяки ініціативі, зокрема, М. Левандовської, В. Жеребцової, А. Жекуліної, В. Ващенко-Захарченко, В. Трифонової та ін. Водночас перелік чоловічих середніх шкіл поповнили гімназії А. Степовича, Першого товариства педагогів, Другого товариства вчителів тощо. Педагоги, котрі сприяли розвитку мережі недержавних середніх закладів, значною мірою впливали на поширення у практиці шкіл передових педагогічних ідей, у тому числі щодо врахування індивідуальних особливостей учнів. Яскравим прикладом цього може слугувати Приватна чоловіча гімназія В. Науменка, яка почала діяти в Києві у 1905 р.

Зауважимо, що ім'я Володимира Павловича Науменка (1852–1919) довгий час було під забороною, оскільки життя цього дуже шанованого колись у місті педагога та ініціативного українського громадського діяча трагічно обірвалося у страшний час більшовицьких репресій. Нині ж дослідники (Ю. Джеджула, І. Ільєнко, Т. Калініна, М. Палієнко, Є. Панкова, І. Усенко) досить активно висвітлюють багатогранну діяльність В. Науменка, зокрема, як одного з очільників київської Старої громади, редактора та видавця журналів “Киевская старина” і “Україна”, вченого-мовознавця, фольклориста, етнографа, голови Київського товариства грамотності, опікуна священної для українців могили Т. Шевченка тощо. У публікаціях, згаданих авторів здебільшого факт існування у 1905–1913 рр. Приватної гімназії В. Науменка лише констатується. Надзвичайно цікаві з точки зору історії цього навчального закладу є статті провідного наукового співробітника Київського літературно-меморіального музею Максима Рильського О. Макаренко. У своїх публікаціях дослідниця, зокрема, розповідає про архівні документи, які у післявоєнний час Максим Тадейович (у минулому учень гімназії) викупив у родичів свого колишнього директора.

В історико-педагогічній літературі персоналію В. Науменка найповніше досліджено в працях Н. Побірченко та І. Скоропад (Албул). Причому якщо Н. Побірченко розглядає роботу В. Науменка в гімназії дещо фрагментарно, у загальному контексті його багатопланової освітянської діяльності на посадах викладача середніх навчальних закладів, куратора Київського навчального округу, міністра освіти та мистецтв в уряді гетьмана П. Скоропадського тощо, то І. Скоропад (Албул) у своїх публікаціях власне розробила ту базову канву, яка є основою для подальшого більш детального розгляду особливостей функціонування однієї з найцікавіших гімназій дореволюційного Києва. **Метою статті** є висвітлення досвіду цього навчального закладу у реалізації ідей про індивідуальний підхід до учнів.

Цікаво, що ініціаторами фундації цієї приватної гімназії були батьки її майбутніх учнів. Так, у 1904 р. утворилася група із 17 заможних київських сімей, які хотіли надати своїм дітям можливість здобути гарну освіту та

отримати гідне моральне виховання [1, арк. 60]. Володіючи достатніми фінансовими можливостями, ці сім'ї вирішили відкрити для своїх синів приватну гімназію. Причому серед завдань, які вони ставили перед майбутнім навчальним закладом, передусім була "возможно меньшая нивелировка воспитанников и, напротив, возможно большее внимание к индивидуальности каждого из них" [3, арк. 3]. Крім того, батьки бажали, щоб у їхній гімназії більшу увагу, ніж у державних навчальних закладах, приділялося вивченню іноземних мов, природознавству, кресленню, малюванню. Також батьків хвилював фізичний розвиток синів, тому вони вважали доцільним збільшити час на заняття гімнастикою та створити умови для занять фехтуванням і проведення ігор на свіжому повітрі.

Головною умовою для успішного виконання поставлених завдань ініціатори створення гімназії вбачали у скороченні кількості учнів у класі, "дабы сделать возможным для преподавателя заниматься лучше с каждым из них и тем самым применяться к их личным особенностям" [там само]. Адже згідно із тогочасним законодавством у державних гімназіях максимальна кількість учнів у класі повинна була дорівнювати 40 особам, проте здебільшого ця цифра значно перевищувалася, що суттєво ускладнювало навчальний процес.

Вирішивши створити для своїх синів приватну чоловічу гімназію, батьки звернулися до відомого у місті педагога Володимира Павловича Науменка із пропозицією при їхньому фінансовому забезпеченні (а серед тих, хто створив фінансовий фонд гімназії, були, зокрема, керуючий конторою Державного банку Г. Афанасьєв, землевласник та цукрозаводчик О. Терещенко, барони М. Штейнгель та Ф. Штейнгель, директор банку Н. Рузький, голова Окружного суду Н. Грабар, професор Н. Андрусов, засновниця та директор приватної жіночої гімназії А. Жекуліна та ін.) стати офіційним засновником та директором середнього навчального закладу.

Колишній випускник історико-філологічного факультету Київського університету св. Володимира В. Науменко був одним із найшановніших педагогів міста, стаж його практичної педагогічної роботи на той момент нараховував 30 років (1873–1903). Усі ці роки Володимир Павлович читав російську мову та словесність у 2-ій Київській чоловічій гімназії, паралельно у різний час викладаючи в таких відомих навчальних закладах, як Київська жіноча міністерська гімназія, Колегія Павла Галагана, Фундуклеївська жіноча гімназія, Київський Володимирський кадетський корпус. Довголітня успішна праця педагога була гідно поцінована суспільством, зокрема, Володимир Павлович мав ордени Св. Анни, Св. Станіслава, Св. Володимира та інші нагороди.

Прийнявши пропозицію щодо створення приватної гімназії, В. Науменко весною 1905 р. від свого імені подав відповідне прохання тодішньому попечителю Київського навчального округу В. Беляєву. У цьому документі

Володимир Павлович, зокрема, писав: “Город Киев, имея целый ряд мужских средне-учебных заведений, как правительственных, так и частных, оказывается далеко не удовлетворяющим действительной потребности местного населения в образовании своих детей, что и сказывается в чрезмерном переполнении учащимися всех существующих теперь гимназий. Желая до известной степени прийти на помощь киевскому обществу устройством частной средней школы для юношества, я хотел бы с сентября месяца 1905 года открыть в Киеве училище 1-го разряда с правами мужских гимназий с одним латинским языком. Училище это предполагается мною по программе и правилам, утверждённым для мужских гимназий Министерства Народного Образования и под ближайшим наблюдением Киевского Учебного Округа. Выполняя все основные требования утверждённых Министерством программ, я желаю пойти навстречу желаниям общества и требованиям жизни, введя в круг изучаемых предметов обучение английскому языку (начиная с 3-го класса), черчению и лепке, каковые предметы только и явятся дополнением к существующим ныне программам в мужских гимназиях. Главной основой предполагаемой мною школы будет служить желание поставить всё дело обучения и воспитания на началах правильной гигиенической обстановки и разумно проведенной системы воспитательного влияния. Для лучшего выполнения этих задач в гимназии устанавливается ограниченное число учеников в классе – не более 25-ти душ” [8]. У заяві також зазначалося, що за рахунок батьків учителям гімназії буде виплачуватися дещо вища заробітна плата, ніж отримують їхні колеги в інших навчальних закладах. Таким чином, Приватна чоловіча гімназія В. Науменка опинялася в числі тих освітніх закладів, які призначалися для дітей із сімей з досить високими матеріальними статками.

Перші чотири класи гімназії почали функціонувати у вересні 1905 р., а 5, 6, 7 та 8 класи цього навчального закладу відкривалися по чергово протягом наступних чотирьох років. Маючи можливість запрошувати до співробітництва педагогів відповідно до власних професійних переконань, В. Науменко створив колектив однодумців. У гімназії викладали К. Лебединцев, О. Левицький, А. Лобода, Н. Новоборська, Д. Ревуцький, Ф. Сушицький, С. Трабша.

Новий досвід роботи в умовах приватної установи спонукав педагогів уже в перші роки існування гімназії виробити нестандартний підхід до набору учнів. Це було пов'язано з тим, що щорічно з навчального закладу з різних причин відраховувалося кілька дітей і доводилося, доукомплектовуючи класи, набирати нових учнів. Як зазначав з цього приводу сам Володимир Павлович, “приём новых воспитанников в низшие классы не представляется особенно неудобным для заведения, так как здесь приходится иметь дело ещё с детьми, сравнительно легко поддающимися воспитательному влиянию; но приём в старшие классы, особенно начиная с 5-го, ложится тяжёлым

бременем на воспитательные обязанности школы, так как тут приходится иметь дело уже с юношами разных темпераментов, разных направлений и чаще всего – с учениками, ищущими себе пристанище после неудачи в других учебных заведениях. Опыт показал, что иногда приём одного-двух новых учеников в старший класс вносит в жизнь школы нежелательные явления, с которыми в этом возрасте трудно бороться. В виду этого мною был сделан мотивированный доклад педагогическому совету о необходимости сначала ограничить приём новых воспитанников, начиная с 5 класса, а затем и вовсе прекратить его, т.е. чтобы, начиная с 5 класса, учились в гимназии только свои ученики, прошедшие в гимназии уже курс нескольких низших классов... Педагогический совет, вполне согласившись с моими доводами, постановил в 1 и 2 классы принимать до 30 учеников, но зато, начиная с 5 класса, прекратить новый приём совсем” [5, арк. 33].

Оскільки обмежена кількість учнів у класах створила умови для більш швидкого, ніж у державних навчальних закладах, проходження програмного матеріалу, в гімназії В. Науменка було дещо скорочено кількість годин для засвоєння курсів з російської мови та словесності, латини, німецької мови, математики. Години, що звільнилися, використовувалися для тих предметів, які вводились у цьому навчальному закладі додатково (англійська мова, креслення, ліпка), та для розширення існуючих програм з природознавства, малювання, гімнастики. Між іншим, засновники гімназії вважали за можливе коригувати навчальний план залежно від потреб конкретних учнів. Так, В. Науменко доводив до відома попечителя Київського учбового округу, що в 1906 р. у 5 класі було додатково введено курс ботаніки, оскільки в цьому класі опинилися учні, котрі раніше не вивчали систематику та фізіологію рослин [там само, арк. 30].

Зауважимо, що реалізації ідей про індивідуальний підхід до вихованців сприяли і спеціальні парти новітнього зразка. По-перше, вони, на відміну від звичних на той час парт, були розраховані лише на одного учня, а, по-друге, удосконалена конструкція надавала можливість відрегулювати парту відповідно до зросту гімназиста, який за нею сидів [4, с. 67].

Варто зауважити, що статус приватної гімназії не позбавляв навчальний заклад від прискіпливого контролю з боку керівництва навчального округу. Так, В. Науменко як директор повинен був попередньо узгоджувати з попечителем (а попечитель у свою чергу – з Міністерством народної освіти Російської імперії) будь-які зміни у програмі навчання, розподілі годин, нормі кількості учнів у класі, отримувати дозвіл щодо прийняття на роботу кожного педагогічного працівника і навіть затверджувати у вищих інстанціях фасон особливої учнівської форми.

Тим часом перевірки, які проводилися в гімназії, фіксували намагання В. Науменка до деякої міри бути незалежним у вирішенні різних питань, і, як наслідок, свідомі та несвідомі порушення директором фактично усіх цих

пунктів (окрім узгодження фасону форми). Ревізори також ставили В. Науменку у провину, що він самочинно дозволив батькам відвідувати класні заняття (найтісніший зв'язок з кожною сім'єю взагалі був одним із провідних принципів у діяльності навчального закладу), що у гімназії немає обов'язкових на той час окремих наглядачів-вихователів (Володимир Павлович був прибічником неодмінного поєднання викладацької діяльності педагога з його роботою вихователем у позаурочний час, вважаючи таке поєднання запорукою кращого розуміння індивідуальності вихованця), що в навчальному закладі не витримувалася відсоткова єврейська норма (в результаті чого замість встановлених 5% станом на травень 1910 р. серед вихованців налічувалося 23% євреїв [6, арк. 76]) та допускалися, враховуючи релігійні особливості, несанкціоновані окружним начальством послаблення стосовно відвідування учнями-євреями занять у суботу.

Підбиваючи підсумки ревізії гімназії у 1908 р., новий попечитель Київського навчального округу П. Зілов зазначав, що, незважаючи на вдало підібрані педагогічні кадри та на відсутність зауважень до проведення класних занять і перевірки письмових робіт, з точки зору ревізора, вимоги викладачів навчального закладу до знань учнів не виправдано послаблені, а вступні та перевідні іспити відбуваються без потрібної суворості [7, арк. 29, 40]. У відповідь В. Науменко звернув увагу начальства на намагання педагогів "научить слабых, а не только отделаться от них, сплавив их на сторону" [5, арк. 35]. Тому, підкреслював директор, правилом для викладачів гімназії є максимально враховувати "все частности и все индивидуальные черты в работе каждого ученика", оцінюючи при цьому результати досягнень кожного вихованця [там само, арк. 36]. Пояснюючи керівництву ті індивідуальні, неформальні підходи, які реалізовувалися стосовно окремих гімназистів, Володимир Павлович, зокрема, писав: "Ученик 2 класса Дуван, переведенный в конце прошлого учебного года из первого класса, отличается не безграмотностью, а страшной небрежностью и несобранностью. Будучи мальчиком очень способным, он весьма трудный экземпляр в деле его обучения и воспитания. Оставляют его на второй год в первом классе не было никаких оснований, так как, при его способностях, ему совсем нечего было бы делать в этом классе... Приём в 3-й класс ученика Радовича, признаваемого слабым по русскому языку, состоялся при следующих условиях. Радович был в 1906/7 году в 1 классе гимназии и был очень хорошим учеником, но, перешедши во 2-й класс, по болезни выбыл из гимназии и жил долгое время в Крыму. В начале текущего года отец вторично обратился с просьбой принять его сына в 3 класс по экзамену. Экзамен он держал в мае месяце и выдержал удовлетворительно, хотя знания его далеко уже не были так прочны, как раньше. Зная этого мальчика раньше, мы преподаватели убеждены, что он опять, проходя правильную школу, улучшит свои успехи, а в том числе и по русскому языку" [там само, арк. 36-37].

Особливо принциповою виявилася дискусія В. Науменка з попечителем Київського навчального округу з приводу практикування в гімназії специфічної системи оцінювання. Маючи багатий досвід роботи, Володимир Павлович був прихильником того, щоб на кожному уроці кожний учень давав відповідь на якесь запитання. Оцінки за такі разові відповіді педагог виставляв лише у власному журналі, а у щоденнику класу тільки фіксував прізвища тих гімназистів, котрі потребували додаткової уваги. При цьому кожний учень отримував від учителя усний коментар щодо своїх знань. Раз на місяць у гімназії проводилася педагогічна рада, де викладачі характеризували знання своїх учнів уже в балах. Ці бали і ставали основою для визначення оцінок за чверть. Щомісячні педагогічні ради давали можливість також своєчасно помітити невстигаючих учнів та обговорити можливі заходи для надання їм індивідуальної допомоги.

Така система первинного оцінювання знань учнів засобом слова педагога без щоденного виставляння балів, на переконання В. Науменка, не зосереджувала увагу дітей на формальних балах, а сприяла формуванню розуміння необхідності навчатися заради отримання самих знань. Крім того, ті учні, які через свою інертність не схильні були до особливих старань і могли абсолютно спокійно задовольнитися оцінкою “три”, не знаючи її, завдяки вмілому керівництву викладача продовжували працювати і зрештою отримували кращі результати [там само, арк. 38].

Безумовно, запропонована В. Науменком система оцінювання потребувала від педагогів більшої уваги до кожного учня. Сам Володимир Павлович завжди перебував у гімназії впродовж усього навчального дня. Характеризуючи власну діяльність, він зауважував, що, виконуючи обов'язки директора не тільки на страх, але й на совість, безпосередньо входячи в усі подробиці життя, характеру та схильностей, довірених йому дітей та юнаків, особливу увагу приділяв 1, 5, та 8 класам, де кожного учня вивчав досконально [2, арк. 54].

Тяжка затяжна дискусія В. Науменка та керівництва Київського навчального округу з приводу несанкціонованих нововведень у гімназії, зрештою, призвела до виникнення питання щодо зміни власника цього навчального закладу. Ще у 1907 р. група батьків, що ініціювала створення гімназії, офіційно зареєструвала своє об'єднання під назвою Товариство сприяння середній освіті у м. Києві. Підтримуючи ту систему навчально-виховної роботи, яку впроваджував Володимир Павлович, члени Товариства (котрі, як зазначав голова його комітету Г. Афанасьєв, займали в місті “видное положение” [1, арк. 60]) вирішили, залишивши В. Науменка на посаді директора, стати офіційними власниками гімназії. Адже така ситуація в багатьох випадках дозволяла їм брати на себе вирішення конфліктних питань і більш активно виступати оборонцями існуючих у навчальному закладі відступів від загальних правил.

Проте конфлікт В. Науменка з адміністрацією не обмежувався виключно педагогічними проблемами. Як свідчать документи Центрального державного історичного архіву України в м. Києві, попечитель Київського навчального комітету П. Зілов збирав також компромат, пов'язаний з громадською та політичною діяльністю Володимира Павловича. У досьє на педагога фіксувалося і його колишнє членство у конституційно-демократичній партії, і його головування у Київському товаристві грамотності, і його членство в київській "Просвіті" (обидва товариства були закриті відповідно в 1908 р. та 1910 р. як такі, що, з точки зору влади, своєю діяльністю загрожували громадському спокою та безпеці). Не проминуло повз ока адміністрації і причетність В. Науменка до ініціації створення Товариства благоустрою та охорони могили українського поета Т. Шевченка, що також розцінювалося керівництвом як захід, який переслідує шкідливі для державної політики задачі.

Доводячи до відома Міністерства народної освіти Російської імперії усі ці провину педагога, попечитель Київського учбового округу П. Зілов зауважував, що, офіційно користуючись енергійною підтримкою впливових осіб, які створили Товариство сприяння середній освіті в м. Києві, В. Науменко, залишаючись директором гімназії, і надалі буде допускати самочинні відступи від діючих правил. Тому краще не давати дозвіл на зміну офіційного власника навчального закладу, а взагалі його закрити, тим більше, що невелика кількість учнів (у травні 1910 р. – 187 осіб) дозволяє без особливих проблем перевести їх до інших гімназій [6, арк. 76].

Проте впливові батьки домоглися свого. У 1913 р. навчальний заклад офіційно став їхньою власністю і набув нової назви – Київська гімназія Товариства сприяння середній освіті, директором якої залишився В. Науменко. Наступником Володимира Павловича на цій посаді у 1914 р. став тепер також відомий педагог Олександр Федорович Музиченко. З його приходом в історії гімназії почалася нова сторінка, яка ще потребує свого уважного вивчення.

Таким чином, можна зробити висновок, що до числа навчальних закладів, у яких на початку ХХ ст. практично втілювалися ідеї про індивідуальний підхід до учнів, належить київська Приватна чоловіча гімназія В. Науменка. Завдяки турботі та фінансовим можливостям батьків гімназистів та професійному таланту директора у цьому закладі освіти викладали педагоги, котрі: зосереджували свою увагу на результатах досягнень кожного учня і були спрямовані на індивідуальну допомогу окремому вихованцю; практикували оригінальну (безбалову) систему оцінювання знань; підтримували тісний зв'язок з батьками гімназистів; з метою вивчення особливостей вихованців поєднували викладацьку діяльність із виховною роботою з учнями у позаурочний час; мали більшу фінансову винагороду за свою працю, ніж їхні колеги в інших гімназіях. Заняття проходили відповідно

до навчальних планів та програм, що коригувалися залежно від потреб гімназистів та побажань їхніх батьків, у класах з обмеженою кількістю учнів, у приміщеннях, облаштованих новітніми на той час шкільними меблями. Усе це забезпечило гімназії добру славу та довгу пам'ять серед киян та істориків педагогіки.

Використана література:

1. Действительный статский советник Г. Е. Афанасьев – Киевскому, Подольскому и Волынскому генерал-губернатору: докладная записка (2 марта 1910 г.). – Центральный державный историчный архив України в м. Києві (далі – ЦДАУК), ф. 707, оп. 317, спр. 405, арк. 60-61.
2. Директор частной мужской гимназии В. П. Науменко – попечителю Киевского учебного округа: информация об исправлении недочётов, указанных при ревизии (30 января 1910 г.). – Там само, арк. 54-55.
3. Доктор истории Г. Е. Афанасьев. О гимназии Науменка (18 февраля 1908 г.). – Там само, ф. 442, оп. 858, спр. 125, арк. 3-5.
4. *Міяковський В.* В. П. Науменко (1852–1919): [Некролог] / В. Міяковський // Вільна українська школа. – 1919. – № 1-3. – С. 66-69.
5. Ответы директора гимназии В. П. Науменко на замечания окружного инспектора М. Ф. Базаревича (31 декабря 1908 г.). – ЦДАУК, ф. 707, оп. 317, спр. 405, арк. 30-39.
6. Попечитель Киевского учебного округа – в Департамент народного просвещения: доклад (20 мая 1910 г.). – Там само, арк. 74-77.
7. Попечитель Киевского учебного округа П. Зилов – директору Киевской частной В. П. Науменка мужской гимназии: заключение о ревизии гимназии (5 февраля 1909 г.). – Там само, арк. 29, 40.
8. Статский советник В. П. Науменко – попечителю Киевского учебного округа: прошение (апрель 1905 г.). – Там само, арк.1.

АНТОНЕЦ Н. Б. “... возможно большее внимание к индивидуальности каждого...”: реализация идей про дифференцированный подход в киевской Частной мужской гимназии В. Науменко (1905–1913).

В статье рассматривается деятельность одной из наиболее интересных средних школ дореволюционного Киева – Частной мужской гимназии В. Науменко (1905–1913). Основное внимание уделяется освещению опыта этого учебного заведения в реализации идей об индивидуальном подходе к учащимся.

Ключевые слова: частное образование, Частная мужская гимназия В. Науменко, индивидуальный подход к учащимся, дифференцированный подход к содержанию образования.

NATALIYA ANTONETS. “...the greatest possible attention to the individuality of each...”: the realization of ideas of differentiated approach in V. Naumenka's Kyiv Private male gymnasium (1905–1913).

The article deals with the activities of the most interesting secondary schools of pre-revolutionary Kyiv – V. Naumenka's Private male gymnasium (1905–1913). Main focus is on highlighting the experience of this institution in the realization of ideas of individual approach to students.

Keywords: private education, V. Naumenka's Private male gymnasium, individual approach to students, differentiated approach to the curriculum.